

DE ^{1758 11} ²⁵
EXCESSIBVS ET DELICTIS
IN ³⁴
TEMPLIS COMMISSIS

DISSERTATIO INAUGVRALIS

QVAM

PRAESIDE

ANDREA FLORENTE
RIVINO D

POTENTISSIMI POLONIARVM REGIS ET PRINCIPIS
ELECTORIS SAXONIAE CONSILIARIO AVLICO
DIG. VET. PROF. PVBL. ORD. CVRIAE PROVINC.
CONSIST. ECCLESIASTICI ITEMQVE SCABINATVS
ET ORDINIS IVRIDICI VITEMB. SENIORE

H. T. DECANO

PRO CONSEQVENDIS
SVMMIS IN VTROQVE IVRE HONORIBVS

DIE DEC. A. S. R. 1758

IN AVDITORIO MAIORI

PVBLICE DEFENDET

AVCTOR

IO. CAROLVS GEBHARD REINHARDVS

VITEMBERGENSIS SAXO

VITEMBERGAE

EX OFFICINA SCHLOMACHIANA

EXCESSIBVS ET DEFECTIS

TENTIS COMMISSIS

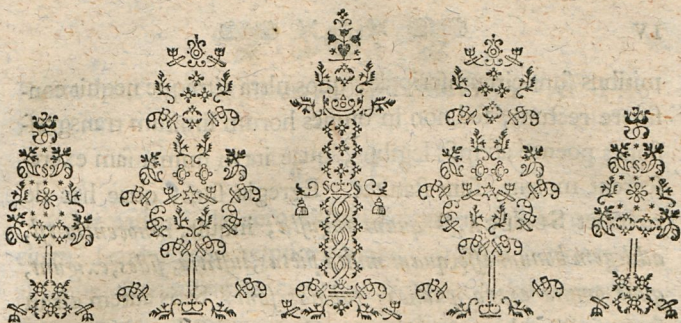
ANDREA FLORENTI
RIVINO

PRO CONSULENTIS
SVMIS IN VTRQVE IURE HONORIBVS

IO. CAROLVS GERHARD REINHARDVS

ET OFFICINA SCOTICANA

§. I.

DE excessibus et delictis in templis commissis acturus, accurate initio anquirere, operae pretium esse arbitror, quid templum sit, quid excessus, quid delictum, et quomodo hae notiones inter se differant. Iuri pontificio distinctio illa, excessus inter, et delicta, procul dubio originem debet, quippe quod varii generis in clericis excessus, ut docet *totus Titulus X. de Excessibus praelatorum*, censuris praecipit notandos. Est autem excessus, transgressio regularum, mores cuiuscunque et officia determinantium. Tales viuendi regulae iure canonico clericis, quos gregis exemplum esse oportet, non laicis praescriptae sunt, quo fit, ut in his non pariter atque in illis excessus, nisi in delicti quoddam genus vergant, coerceantur: Omnes quidem sane hominum actiones, certis li-

mitibus sunt circumscriptae, quos ultra citraque nequit consistere rectum, sed non in omnes horum limitum transgressiones poenae ab ipsis legibus, quae ita in immensam excreverent molem, sunt statutae. Egregia sunt, quae hac de re habet **SENECA**,^{a)} *quam angusta, inquit, innocentia est, ad legem bonum esse, quam multa pietas, iustitia, fides, exigunt, quae omnia extra publicas tabulas sunt?* Satis autem est in foro civili ad leges bonum esse, quicquid enim extra publicas tabulas pietas, fides, decorum atque honestum exigit, hominum magis pudori relinquendum est, quam poenarum atrocitate stabiliendum; Quemadmodum enim sine lege non dantur delicta, quae sunt facta contra leges, sic etiam sine delictis non dantur poenae. Etenim magistratum est, secundum leges punire, neque ipsis, duriores legibus esse licet. Hoc fecus esse in clericis voluit ius canonicum, vitia in illis contra decorum in habitu, aliosque in moribus excessus generaliter notans censuris. Imitatum esse illud in eo consuetudinem Romanorum videtur, qua tempore liberae reipublicae, cum ipsi morum grauitatis essent studiosissimi, quaeuis in moribus vitia legibus quoque non notata, a censoribus, ut **VALERIUS MAXIMVS**^{b)} memoriae mandauit, animaduertebantur, quod morum vocabatur iudicium, et teste **CICERONE**^{c)} nil nisi ruborem damnatis afferebat.

Fufius

a) *De Ira Lib. II. Cap. XXVII.* b) *Lib. II. Cap. IX.*

c) *In fragm. de republ. Cap. IV. et pro Cluentio Cap. XLII.*

Fufius hanc rem explicuerunt **BOEHMERVS** ^{d)} et **THOMASIVS.** ^{e)}

§. II.

IN aestimanda vero excessuum atque delictorum atrocitate, haud parum temporis ratio, qualitas personarum, aliaeque circumstantiae externae faciunt; Nihil autem illorum grauitatem magis auget, quam loci, quo perpetrantur sanctitas, quae, vt in *L. 16. §. 4. de Poenis* dicitur, facit, vt delictum capite sit luendum, vel minori supplicio. Hinc qui in foro, theatro, alioue loco priuilegiato, licet leuius, delinquit, grauiori semper, teste **VLPIANO**, ^{a)} poena erit afficiendus. Bis enim ille profecto peccat, qui locum, quem leges sanctum esse iubent, violare delictis audet. Sic manuum amputatione puniri solet effrenata audacia eius, qui in palatiis principum, in castris aliisque locis, legum sanctionibus munitis, hostili aliquem animo inuadit, atque hac ratione securitatem, qua principum praecipue sedes antiquitus floruerunt, imo ipsam, quae illorum personis debetur reuerentiam laedit ac pietatem. Ita apud **CARPZOVIVM**, ^{b)} cum nobilis quidam nobilem in arce Altenburgensi percus-

isset

d) In *Dissert. de Excessuum poenis.*

e) In *Dissert. de Censura morum.*

a) In *Leg. 9. §. 2. de Iniuriis.*

b) In *Praxi crimin. P. I. Qu. XL num. 37.*

fisset, mense Septembri anno 1696. responderunt Scabini Lipsienses. Quae cum ita sint, excessus et delicta in templis, quibus in republica bene stabilita inviolabilius esse debet nihil, patrata, maximam ex loci sanctitate capere atrocitatem, quis dubitabit? Quid enim vnquam magis temerarium magisque nefandum hominibus est, quam summi ipsius Numinis, cuius cultui hae aedes dicatae sunt, patrandu in illis delicta et crimina, laedere maiestatem? Id quod confirmat §. 2. *Mand. Regii de Duellis.*

§. III.

NULLA enim fere vnquam in orbe terrarum gens adeo ferox adeoque diuini cultus expers fuit, vt ne aedes Diis suis consecratas, a negotiis humanis vacuas, et ab hominum praetorum iniuriis ac violationibus immunes summo rigore vindicarent. Tametsi quidem nonnulli olim populi aedes Diis extruere, in more omnino non haberent, hoc tamen minus ex religionis contemptu, quam ex superstitione quadam ingeniosa dimanasse certo certius est. *Non enim, vt CICERO* ^{a)} *de Persarum magis praedicat, esse parietibus includendos Deos, arbitrabantur, quibus omnia patentia atque libera, quorumque hic mundus omnis templum esset ac domus. Sic Persas exactissimos alias Deorum cultores, antiquioribus temporibus a templis abhorrentes, ac ne statuas quidem*

Diis

a) *De Legibus Lib. II.*

Diis erigere solitos, in editissimis montibus sacra fecisse, Iouique hostias immolasse, ex Herodoto euicit SCHVVRZFLEISCHIVS. ^{b)} Sic quoque Athenienses clementiae, quam diuino cultu venerabantur, neque imagines neque templa parasse, STATIVS ^{c)} ita canens, tradit:

*Nulla autem effigies, nulli commissa metallo
Forma Deae, mentes habitare ac pectora gaudet.*

Iisdem fere moribus vsi sunt prisca nostri maiores, Germani ab omni in aedificando splendore ac pompa alieni, qui summae studiosi simplicitatis, TACITO ^{d)} teste, nullis deorum cultui templis extructis, ^{e)} sacra suo more in lucis maxima pietate, exercebant.

§. IV.

APVD Romanos vero vox templi varios habebat significatus. Interdum pro coeli regione ab auguribus designata, interdum pro loco quocumque clauso, licet profano, accipiebatur,

^{b)} In *Dissert. de Templorum antiquitatibus.*

^{c)} *Thebaidos Lib. XII. vers. 493.*

^{d)} *De Morib. German. Cap. IX. et XLIII.*

^{e)} Non me a sententia illa dimouet locus TACITI in *Annal. Lib. I. Cap. LI.* quo, mentionem faciens templi cuiusdam,

quod Tanfanae vocabatur, sibi ipse contrarius videtur. Sed quid per τὸ Tanfana intelligerent, vbique illud templum fuerit situm, nescire ingenue fatentur summi nominis critici. Vid. Illustr. MASCOVII *Geschichte der Teutschen Lib. IV. §. 11. num. 5. pag. 85.*

piebatur, porro etiam sepulchra ita appellari solebant, et denique ipsae deorum aedes hoc nomine insignes erant. Cum igitur hoc templi vocabulum, rituum profanorum, et cerimoniarum, a quibus primus Christianorum coetus abhorrebat, prae se ferret imaginem, ab illius usu, haud secus ac Romani eiectis regibus, a nomine regio, diu abstinuerunt. Tantis praeterea hoc tempore calamitatibus premebatur res Christiana, vt, cum a barbarorum nutu penderent, qui illos inaudita vexabant facultia, vitam degerent, quae nihil erat, nisi miserrimi temporis propagatio, vtque, quominus splendidas Deo ter optimo maximo aedes erigerent, temporis iam perpetuis aerumnis impedirentur. Quamuis autem sequioribus temporibus, extruendarum, Diuini cultus gratia, aedium, nanciscerentur facultatem, illas tamen sacra-ria, domos Dei, conuenticula, ecclesias minus accurate appellare, quam templi voce vna cum ethnicis vt maluerunt.

§. V.

HAEC igitur paucis praefatus, iam ad ipsos excessus et delicta, in templis commissa, progredior. Nolo certe, et ego quidem in immensum, vt BOEHMERVS ^{a)} illud suo iure vocat, me excessuum et delictorum mare immergere, vt singula illorum capita figillatim enumerem, quod ob infinitam

a) In alleg. Dissert. de excessuum poenis, quae deinde in Tom. V. Iuris eccles. relata est.

nitam ipforum multitudinem frustraneus esset conatus, animum potius, cum cetera pleraque in compendiis fufe satis pertractata sint, ad illa delicta illosque excessus pro thematis ratione applicabo, qui in templis interdum committuntur, commissique, cum illis sacra turbentur, ad consisteriorum pertinent cognitionem. Quod ut eo feliciter succedat, videndum primo loco erit, quis delinquere, quis excedere in templis queat? Vtrumque clericis et laicis esse commune, nemo forte negabit. Excessus vero in clerico, qui typus esse sui gregis debet, ex mente iuris canonici facilius animaduerti, quam in laicis, quibus tam exactae viuendi normae praescriptae non sunt, quorumque vitia moralia, legibus diserte non notata, impunita saepius relinquuntur, ex §. I. dictis clarius apparet. Ab hac vero, qua iure canonico venit, verbi excessus notione admodum discessit vsus loquendi hodiernus. Omnia enim hodie leuiora delicta, ut lenitate verbi rei turpitudine mitigetur, ita appellari solent. In hoc etiam significato Romanos eodem verbo vsos interdum fuisse, ex VALERIO MAXIMO ^{b)} apparet, qui seculi verecundiam laudat, in quo tam minuti excessus puniebantur, loquitur de furto vsus in commodato, cuius exemplum praebet PAVLVS *Lib. IX. ad Sabinum.* ^{c)} Deinde vero cum sermonis latini puritas sensim exulare coepisset, maiora quoque crimina, ut in *L. 10. C. de Episc. et cler. in fine*, ita appel-

B

laban-

^{b)} *Lib. VIII. Cap. II. §. 4.*

^{c)} *In L. 40. de furtis.*

labantur. Itaque vocem excessus si hac ratione acciperemus, impium esset laicorum excessus impunes esse, statuere, quod tantum abest vt nostra sit sententia.

§. VI.

INTER excessus clericales merito quoque refertur, quando illi priuatis ducti affectibus; et vindictae studio homines e suggestu sacro iniuriis afficiunt, ita, vt vel nominent illos, vel saltem ita describant, vt quilibet ex coetu, quem tactum velint, facillime intelligat. Iung. DEYLING.^{a)} Hic enim sacro illorum officio limites omnino positi sunt, quos transgredi, non sine censura possunt. Quamuis enim sacerdotibus ab ipso Christo, vitia in hominibus sui coetus arguendi, eoque alios a sceleribus absterrendi facultas data sit, quamuis etiam illis publica delicta haud ambiguis verbis castigare omnino liceat, ideoque CASPAR ZIEGLER^{b)} conciones seueras inmaxime commendat, multum tamen abest, vt odio priuato indulgentes nullo nisi rumoris admodum fragili nixi testimonio, moratorum famam suggillare impune queant.^{c)} Sic enim Serenissimus Legislator noster^{d)} disposuit: *Und sollen Kirchen-Diener ihr Amt unärgerlich jederzeit mit aller Sanftmuth verrichten, auf daß die Pfarr-Kinder*

a) In *Prudentia pastorali* Part. III. c) BALDVINVS in *Cas. conscienc.* Cap. II. §. 27. Lib. IV. Cap. VII. Cas. III. seq.

b) In *Superintend.* Cap. IX. §. 14. d) In *Art. generali* III. §. 7.

Kinder vernehmen mögen, daß seine Straf-Predigten nicht aus fleischlichem Willen, sondern Christlichem und väterlichem Willen hergestoffen. Sacerdotes igitur huic praecepto morem haud gerentes, non poena solum reprehensionis, mulctae, carceris, sed suspensionis etiam et remotionis plectendos esse, testatur, et praecudiciis confirmat a LEYSER.^{e)} Praeclara atque ingeniosa quoque sunt hac de re STRYKII ad Brummemanni ius ecclesiasticum^{f)} verba: *Quod de praetore iura nostra asserunt, non debere inde iniurias proficisci, unde ius nasci debebat, id quam maxime de ministris ecclesiae in suggestu constitutis asserendum: non debere ab ipsis iniurias proficisci, unde iuris diuini oracula audiri debebant.*

§. VII.

SACERDOTES porro e suggestu sacro falsas opiniones in vulgum spargentes, si simul verbis ad laedendam diuinam maiestatem compositis vtuntur, vltimo supplicio puniendos esse, quis dubitabit? Ex sententia quidem Pontificiorum simplex quoque haeresis poena capitali coercenda est, quae autem faeuicia, tantum abest, vt acquitati naturali respondeat, quin potius a puriori doctrinae addictis merito reiciatur. Consistit autem haeresis in vitio animi, quod, vt ZIEGLERVS^{g)} ait, ferro et igne non potest corrigi. Ele-

B 2

ganter

e) Spec. ad Dig. l. XCVIII. Med. 13.

seqq.

f) Lib. II. Cap. XVIII. §. 63.

g) L. 6. C. Vnde vi.

h) De Iur. Mat. Lib. I. Cap. XVI.

§. 3.

ganter etiam hac de re LACTANTIUS,^{b)} *quis mihi imponat, inquit, necessitatem, vel credendi, quod nolim, vel non credendi, quod velim; et THVANVS in epistola dedicatoria ad HENRICVM IV. in editione Aureliancensi de a. 1620. Experientia satis edocti sumus, ferrum, flammam, exilia, proscriptiones, irritasse magis, quam sanasse morbos, menti inbaerentes, ad quos perinde curandos, non iis tantum, quae in corpus penetrant, sed doctrina, et sedula institutione, quae in animum leniter instillata descendit, opus esse. etc. Sola religio non imperatur. Ita etiam beatus ipse LVTHERVS^{c)} huic sententiae robur adiicit: *Weltliche Obrigkeit soll zufrieden seyn, und ihres Dinges warten, und lassen glauben sonst, oder so, wie man kann oder will, und niemand mit Gewalt dringen, denn es ist ein frey Werk um den Glauben, darzu man niemand soll zwingen.* Ne vero peregrinae eiusmodi et spuriae opiniones in alios propagentur, sedulo omnino cauendum est, refecandum igitur est tam perniciosum ecclesiae membrum,^{d)} ne pars sincera trahatur. Hinc relegationis poenam in decies eiusmodi ab ecclesiae ministris frustra instructum atque admonitum, fuisse decretam, ZIEGLERVS^{e)} testis est. Multo igitur magis adhuc in sacerdotibus videndum erit, ne quid respublica detrimenti capiat, cum ipsi frequen-*

b) *Lib. V. Instit. Cap. XX.*

d) *Vid. Can. XVI. Causs. XXIV.*

c) *Im andern Ienaischen Theile fol.*

Quaest. III.

180.

e) *Alleg. loc. §. 10.*

frequentissimam, quotidie fere ad populum publice verba facientes, ad irretiendos corruptelarum illecebris alios, habeant occasionem. Ne igitur censuram quidem effugient illi concionatores, qui falsae cuidam doctrinae addictos incaute laudant, vt vel illorum in religione feruorem efferant, vel cum sanctis ipsos comparent, vel alio quouis modo regulas prudentiae, licet bono animo, excedant. Hoc enim facpius fit, vt imperita plebs, subiectum ab obiecto parum discernens, ad varios commoueatur errores. Non longe absumilem refert casum BERGERVS: ^{f)} Sacerdos quidam Euangelicus, poeta laureatus, carmen, quo Abbati cuidam, patrono suo, noui anni gratulabatur auspiciu, composuerat. Hunc variis ornat. laudum praeconiis, ipsumque sanctum vocans, Aaroni comparat more poetarum, aliisque, quorum scriptura sacra mentionem facit, pietatis laude insignibus, quae illius incauta in laudando licentia moleste ferebatur, et ad interrogationem, quomodo puniendus ille sit, ita respondit Facultas Iurid. Vitemb. *Daß der Pfarrer zu N. wenn zumahl er zuförderst seine schriftlich gethane Deprecation nochmahls vor Gerichte wiederhohlet, mit fernerer Straffe zwar zu verschonen, nichts destoweniger aber ihm solcher Exceß nachdrücklich zu verweisen, sowohl von dergleichen, bey Vermeidung willkührlicher Bestraffung, abzustehen, anzudeuten etc.*

B 3

§. VIII.

f) Part. I. Respons. CCXLII.

§. VIII.

IN EO porro clerici excedunt, vt inimicitia ducti, iis, a quibus laesos se putant, absolutionem vsuque sacrae coenae denegent. Aburuntur illi certe mandato Christi Seruatoris nostri *Matth. VII, 6.* et *Io. XX, 23.* emissio, quo quidem illis impenitentes a communione arcere, non autem tali modo, in propria causa esse iudices licet. Recte igitur illos poena arbitraria, carceris, (*mit priesterlichem Gehorsam*) suspensionis, imo pro re nata remotionis esse coercendos, praeiudiciis nixus docet CARPZOVIVS. ^{a)} Cum autem poenae delictis sint commetendae, ^{b)} et his crescentibus, illae quoque crescant, grauius puniendus sane erit ille sacerdos, qui iracundia motus eo procedit audaciae, vt sacra coena fruenter iniuriis afficere, eorumque turbare deuotionem haud vereatur. Detestabile huius criminis exemplum refert PETRVS MÜLLERVS ^{c)} de sacerdote quodam, qui loco formulae in oblatione diuini sanguinis receptae, hisce PAULI verbis vsus est: *Wer unwürdig von diesem Kelch trinket, der trinket ihm selber das Gericht.* Item in THEATRO EUROPAEO ^{d)} sacerdotem aliquando inimicorum cuidam his verbis hostiam porrexisse, relatum legitur: *Nimm hin, das ist*

a) In *Def. Conf. Lib. III. Def. c)* In *Diss. de Poenit. eccles. Cap. CVII.*
IV. num. 69.

b) *L. II. de Poenit.*

d) *Tom. III. pag. 385.*

ist der Leib Christi, der gereiche dir zur ewigen Verdammniß! imo etiam tantam ecclesiae ministri alicuius quondam fuisse temeritatem, ut hostiam cuidam, quo cum in lire erat, offerens, talitro nasum eius percuteret, narrat PERTSCHIVS, ^{e)} plura adhuc huius delicti, eademque nefanda recensens exempla.

§. IX.

TVRPIVS autem infamiusque facinus a clericis committi vix potest, quam si diuino, in actu confessionis, fungentes munere, pudicitiae confidentium insidias struere, vel illas verbis obscœnis factisque commouere ad lasciuiam conantur. Miror profecto leges nostras hoc crimen plane silere, sed fere non miror, cum poena tanto sceleri satis congrua inueniri vix posse, et vindicta potius summo vindici, cuius Maiestas eo grauissime laeditur, relinquenda esse, Legislatoribus procul dubio visum sit. At enim vero in puniendo eiusmodi scelere, in foro humano nihiloscuius, praecedente degradatione, ad poenam corporis afflictiuam, imo vltimum interdum supplicium deueniri posse, certus sum. ^{a)} Quem ad modum enim delicta carnis seuerius esse castiganda in clericis, cum ex illis scandalum nascatur summum, sana ratio suadet, ita ut sacerdotes, talia perpetrantes, ampu-

^{e)} *Vom Rechte der Beicht-Stühle*, a) Vid. VON ROHRS *Ober-Sächs. Kirchen-Recht* pag. 336. §. 40. vbi eiusmodi casum refert.

amputatione virilium, quae in media ciuitate suspendebant, punirent veteres Germani, vti ex VRSTISI *Annalibus* refert A LEYSER, ^{b)} sic etiam praecipue hic flagitii immanitas ex loci, temporis, personarumque sanctitate ad tantam atrocitatem euehitur, vt non in sacri ordinis solum, sed fere in totius humani generis turpitudinem vergat. Hac enim illa lasciuia ecclesiae minister, animarum ad Deum redeuntium, quarum dux esse debuisset, et custos, fit pestis, atque illas ipsi Spiritui sancto quasi furatus, sacrilegium committit atrocissimum.

§. X.

HAEC crimina, hi excessus, quos hucusque pertractauimus, a solis clericis committi possunt, consequens est, vt iam quae vel communia illis, vel quibus laici soli obnoxii sunt, videamus. Commune est eiusmodi delictum, iniuria clerico sacra administranti illata cum turbatione sacrorum coniuncta, quod immane facinus et iure Romano et canonico inter sacrilegia refertur. Insignis autem hic inter vtrumque ius occurrit dissensus. Iure enim ciuili ^{a)} talis iniuria inter publica crimina refertur, et si ex illa turbatio sacrorum ministeriorum oriatur, capitis, illa si deficit, verberationis et relegationis poena coercetur. Pontificium vero ius quemcunque, qui reali iniuria, quouis loco, clericum afficit, siue
sacra

b) In *Spec. DCXLIX. Cor. V.*

a) *L. 10. C. de Episc. et clericis Auth. sed nouo iure C. eodem.*

facra hic ipse administret, eaque turbentur, siue non, sacrilegum esse, et anathematis vinculo subiaccere praecipit. Ita enim INNOCENTIVS II. ^{b)} *si quis, inquit, suadente diabolo, huius sacrilegii reatum incurrerit, quod in clericum vel monachum violentas manus iniecerit, anathematis vinculo subiaceat, in sequentibus vero GRATIANVS dispositionem Impm. HONORII et ARCADII ^{c)} verbotenus fere reperit. His legibus vna, quamuis admodum disparibus, ductus CARPZOVIVS, ^{d)} cum eoque multi alii magni nominis Icti, haec quatuor requiri, si ad poenam capitalem in hoc crimine perueniri possit, arbitrantur: vt 1) persona ecclesiastica iniuria reali, 2) in loco sacro, 3) eo tempore, quo tractantur sacra afficiatur, et 4) illa hoc facto turbentur. Sed quamuis omnino horum sententia in reliquis subscribam, mihi tamen, quod pace tantorum virorum dictum sit, per haec leges iniuriam absolute realem necessariam esse, non videtur, sed quamlibet potius iniuriam atrocem sufficere, modo sacra turbentur, ex ipsis colligo. Omnis vero prope iniuria, ministro ecclesiae sacra administranti illata atrox est, vt iam VALERIANO et GALLIENO Impm. ^{e)} a vero Dei cultu alienis visum est, atrocem enim, inquit, sine dubio iniuriam esse factam, manifestum est,*

C

si tibi

- b) In Can. XXIX. Causs. XII. Qu. IV. d) In Defin. conf. Lib. VII. Def. XLV. num. 11.
c) In alleg. L. 10. e) In L. 4. C. de Iniuriis.

si tibi illata, cum esses in sacerdotio et dignitatis habitum et ornamenta prae te ferres. Exempla tam clericorum quam laicorum, qui sacra profanantes, ad poenam capitalem damnati sunt, legi, si libet, possunt apud CARPZOVIUM^{f)} et A LEYSER,^{g)} quam plurima.

§. XI.

CUM igitur ad ultimum supplicium in hoc crimine infligendum, et atrox iniuria, clerico, sacra in templo administranti, illata, et sacrorum ipsorum turbatio requiratur, poenam illam, si quid ex hisce deficiat, locum non habere, sed degenerare in arbitratiam facillime apparet. Varii hic casus occurrunt, quibus vel sacra turbantur, sine iniuria sacerdotibus illata, vel illis iniuria infertur sine turbatione sacrorum, vel utrumque adest, minister autem ecclesiae, vel ipse sacra ministeria, vel saltem in loco sacro non peragit. Pertinet huic praecipue hominum ista ferox atque impia iracundia, qua excitati, concionatoribus vitia quaedam vituperantibus, quibus se ipsi forte laborare sentiunt, publice obloqui satis audaces sunt. Horum nequitiam arbitrarie, fustigatione interdum, castigandam esse, BERGERVS,^{a)} DE ROHR,^{b)} CARPZOVIUS,^{c)} aliique testantur. Spectant

f) *In Def. Conf. Lib. III. Tit. VIII. Def. XCIX.*

g) *Spec. DCXX.*

a) *Part. I. Resp. CLXXIX.*

b) *Im Ober-Sächf. Kirchen-Rechte Lib. IV. Cap. IX. §. 15.*

c) *Alleg. loco num. 16.*

Speſtant huc porro exceſſus in ſubſelliis aliisue templi partibus commiſſi, quibus ſaeppiſſime ſacra turbantur, ſi quis v. gr. aliquem ſella deiicit, vel, vt equorum mos eſt, ferocitate exultat, vel ſellis in contumeliam poſſeſſoris iniurioſi aliquid appingit, vel adſeribit, vel denique, ſi qui ducti ambitione, magno cum ſtrepitu et mutuis iniuriis de praecedentia diſputant. Produunt hi praecipue ſummam animi leuitatem; Superbia enim, et verus, quem diuinus ille actus exigit, de peccatis dolor, eadem ſimul pectora habitare vix ſolent. His igitur multa, aliaeque poenae arbitrariae merito paratae ſunt. Sic ordo Ictorum Vitemb. anno 1754. menſe Martio eiufmodi cauſam, a Superintendente quodam et praefecto vicino delatam, ita decidit: *Es ſind N. N. wegen ihrer am 24ſten Sonntage poſt Trinitatis des 1752ſten Jahres in der Kirche zu N. bey Ausheilung des heiligen Abendmahls, vor deſſen Genuſ, begangnen Exceſſe, und zwar die N. drey Tage lang mit Gefengniß, oder um ein halbes neues Schock, die N. aber zween Tage lang mit Gefengniß, oder um ein altes Schock, ferner N. und N. jede einen Tag lang, mit Gefengniß, oder um ein halbes altes Schock, zu beſtraffen.* Neque illi quoque poenam arbitrariam effugient, qui inter ſacra nugis, profanis colloquiis et confabulationibus aliorum aures premunt, namque quod eiufmodi exceſſus non debeant puniri, non dixerim,^{d)} potius idcirco

C 2

in

d) Vid. NABVIUS de iure clericorum pag 457.

in legibus nostris sapienter sancitum legimus:^{e)} *Es soll auch jedes Ortes Obrigkeit diese Verordnung fleißig thun, daß auf den Empor-Kirchen, oder andern Orten in der Kirchen, einige Leichtfertigkeit und Unfug, mit Lachen, Waschen, oder andern dergleichen, bey aufgesetzter Straffe nicht getrieben werde. Imo alio loco numellarum in eos poena statuta est: f)* Welche unter der Predigt, oder dem Amte in der Kirche, Unfug treiben, sollen in das Halß-Eisen geschlagen, oder sonst gezüchtiget werden. Quo etiam collimat Cap. II. de immunit. ecclesiae in 6to, et Mand. Reg. d. d. Dresdae d. 2. Aug. 1749. wegen besserer Beobachtung der Sabbaths-Feyer §. I.

§. XII.

Loci denique sanctitas poenam etiam maxime exasperat in iis, qui sacrilega manu res sacras ex loco sacro auferunt. Ex dispositione enim iuris prou. Sax. ^{a)} rota illi contunduntur: *Die Kirchen und Kirchbüfe berauben, soll man radebrechen.* Iure Romano quidem non tam loci priuilegium, quam rei ipsius qualitas fecisse sacrilegium videtur. Ita enim MARCIANVS:^{b)} *Diui ANTONINVS et SEVERVS, inquit, rescripserunt, res priuatorum si in aedem*

e) In Art. gen. XVII. et Decreto Synodali §. 13.

f) In Cod. Aug. Tom. I. pag. 440.

a) Lib. II. Art. XIII.

b) In L. 5. ad L. Iulium peculatus etc.

aedem sacram depositae, subreptae fuerint, furti actionem esse, non sacrilegii; Sed ius canonicum,^{e)} quod etiam fecutus est CAROLVS V. Imp.^{d)} tres posuit sacrilegii species res sacra si ex loco sacro, ex loco profano si res sacra, et res profana si ex loco sacro abripiatur. Itaque non rei solum ipsius, sed loci quoque praecipue habitam fuisse rationem, oppido apparet, praesertim cum in *Art. CLXXII.* poena capitalis, pro arbitrio iudicis determinanda iam in eos statuatur, qui furandi animo, templa vel sacella effringunt, vel instrumentis, clauae forte adulterina aperiunt, quamuis ne obolum quidem abstulerint. Deinde etiam CAROLVM Imp. ad loci sanctitatem in primis respexisse clare docent verba in *Art. CLXXIV.* *Doch soll in solchen Kirchenraub und Diebstählen,* loquitur Imp. de illo casu, si res profanae ex loco sacro auferuntur, *weniger Barmherzigkeit geübet werden, als in weltlichen Diebstählen.* Quare etiam CARPZOVIUS^{e)} secundum rigorem iuris Saxonici illum puniendum esse, suo iure autumat, qui arcas, quibus eleemosynae colliguntur, ac reconduntur, templis affixas effringens pecuniam inde subtrahi, quamuis ab illo dissentiat WERNH.^{f)}

C 3

§. XIII.

- e) *Can. XX. Causs. XVII. Qu. IV. Quaes. LXXXIX. num. 30.*
d) *In Art. Crim. CLXXI.* f) *In Obseru. Part. II. Obseru.*
e) *In Iurisprud. crimin. Part. II. VIII.*

§. XIII.

VERVM enim vero ne angustos propositi fines transgrediar, eoque ipse excessum committam, haec de delictorum atque excessuum in templis commissorum speciebus dicta sufficiant. Stat sententia, delicta in loco sacro perpetrata, ad summam euehi atrocitatem, ideoque grauius semper esse punienda. Ceterum ultimo loco de foro in templis delinquentium nonnulla adiiciam. De clericorum igitur in puniendis excessibus ac delictis foro initio nobis agendum erit.^{a)} Antiquissima est clericorum a iurisdictione ciuili exemptio, et iam clara huius rei in legibus Romanis occurrunt vestigia. Ita enim, in *auth. statimus, de episcopis et clericis* illam stabiliiuit FRIDERICVS, *ut nullus ecclesiasticam personam, in criminoli quaestione, vel ciuili, trahere ad iudicium seculare praesumat, contra constitutiones imperiales et canonicas sanctiones.* Sed quidnam statuebant hae ipsae imperiales constitutiones? hoc legi potest, in *auth. causa quae fit, et clericus quoque eodem*: in ciuilibus nimirum clericorum causis adeundum esse episcopum, in criminibus ciuilibus iudici seculari competere notionem, in ecclesiasticis vero, episcopi esse cognitionem atque castigationem. Hi primis seculis, cum res Christiana sub tyrannide Imperatorum ethnicorum generet, ne

que

a) De qua materia dissertationem conscripsit HILLIGERVS.

que proprios haberet magistratus fidelium coetus, omnes prope controuersias, quas ad forum gentilium trahere Christiani cum PAVLO ^{b)} improbabant, vt arbitri definire soliti erant. CONSTANTINI vero MAGNI, cum ille ad Christi ecclesiam transfret, et Successorum ^{c)} beneficio, haec lites decidendi potestas, quam olim ex partium compromisso exercebant, sub nomine episcopalis audientiae illis confirmata est, quae quidem, praecipue quod ad causas, et personas ecclesiasticas a iurisdictione non nisi terminis, et quod destituta fuerit mixto imperio, differebat. Quam varii autem canones, quam variae deinde Imperatorum constitutiones, quae rei huic aliam dedere formam, has leges exceperint, ad quantum sensum fastigium episcoporum potestas sit euecta, neque ad rem meam, cum iurisdictionis ecclesiasticae conscribendi historiam non sit animus, pertinet, neque etiam, cum orium mihi iam fecerit ZIEGLERVS, ^{d)} vtile esset.

§. XIV.

NVNQVAM vero criminalem iurisdictionem sibi arrogauit, sanguinis profusionem abhorrens ecclesia. ^{a)} Hoc autem

b) 1. Cor. VI, 1. seqq.

c) V. gr. HONORII et ARCADII in L. I. de c. Episc. aud.

d) De Episcopis Lib. III. Cap. XXX.

a) Vid. Cap. 5. X. ne clerici, vel monachi secularibus etc. et GONSALEZ TELLEZ ad hoc caput num. 4. et 6. vbi cum PACATO,

autem ideo statuisse videntur pontificii, vt clericorum impunitatem eo firmiorem redderent. Clericus enim a nullo iudice seculari, nisi ab ecclesiastico traditus iudicari poterat. Tradi autem prohibebatur, nisi ille in tribus istis criminibus, haereseos scilicet, falsi in litteris apostolicis, et coniurationis in proprium episcopum, ter quaterque molliter satis censuris notatus, fuisset incorrigibilis, et tunc demum cum intercessione, vt citra mortis poenam in illum feratur sententia,^{b)} cui morem si non gerebat, iudex secularis, ipso iure erat excommunicatus. Reliqua igitur crimina, quorum grauitas poenas canonicas superat, sodomiam, perduellionem, parricidium, aliaque si patrarent clerici, ordinibus suis degradati, tam durus est INNOCENTIVS III. papa^{c)} in arctum detrudi monasterium iubebantur. In leuioribus vero delictis, quibus etiam adulterium annumerare libet ALEXANDRO III.^{d)} episcopis cum clericis dispensandi facultas erat. Sic pleraque clericorum delicta impunita relinquebantur, etenim per dictum *Cap. IV.* non debebat quilibet depositus, pro suis excessibus iudici tradi seculari.

§. XV.

HODIE vero, cum ius circa sacra iure quasi postliminii, post reformationem, ad principes protestantes rediisset,

clericos, qui criminum cognitionibus interfunt, satellites et carnifices appellat.

^{b)} Vid. *Cap. 27. X. de Verb. sign.*

^{c)} *Cap. 6. X. de Poenit.*

^{d)} *Cap. 4. X. de Iudiciis.*

fer, excessus quidem clericorum leuiores, ^{a)} in consistoriis, nisi forte a Principe, summo, in territorio suo, episcopo, iurisdictione ecclesiastica, vti extra electoratum non nullis locis factum est, alii sit demandata, adhuc castigantur. ^{b)} In delictis vero atrocioribus, vel atrocissimis, generalem quidem inquisitionem auspiciatur forum ecclesiasticum, vt primum autem corporis aliquid afflictiuum per sententiam decernitur, *sobald etwas Peinliches erkannt wird*, Superintendenti plerumque ac magistratui ciuili causam per modum commissionis defert, a quibus deinde, personae ecclesiasticae pariter ac laici puniuntur. Possunt quidem, vi Rescripti Sereniss. IOANNIS GEORGH III. Electoris ^{c)} personae ecclesiasticae de fuga suspectae a iudice seculari apprehendi, sed statim ad consistorium relatio fiat, necesse est; a quo, ad iudicem ciuilem quomodo vterius procedere debeat, rescribitur, et hoc generaliter in clericis, sive

D

a) Vid. WERNHER in *Princ. Iurisprud. Eccles. Cap. IV. §. 14.*
et DEYLING. in *Prud. pastor. Part. III. Cap. XI. §. 2.*

b) Ita enim in *Ord. Eccles. titulo: von beyden Consistoriis, Cap. X.* dispositum est: *Dem ob sich wohl ihr Erkänntniß auf Leib und Leben nicht erstrecket, wel-*

ches denen Gerichten der weltlichen Obrigkeit vorbehalten ist, so sollen sie doch ciuiles poenae, nemlich Geld-Straffe und Gefängiß, zu sprechen, von Uns Gewalt und Macht haben.

c) BEYER. ad CARPZ. p. 194. et WERNH. Part. I. Enunc. CLXII.

in templis, siue alibi delinquant obtinent. Maiori vero res obnoxia est dubio, si personae non ecclesiasticae delicta in templis committunt. Solent enim iudices interdum seculares cognitionem in eius modi in templis commissis excessibus ac delictis, perperam sibi vindicare, causas haec non ecclesiasticas esse, sibi persuadentes, cum neque persona clericalis concurrat, neque illae etiam inter causas in consistoriis tractandas in *Ord. eccles.*^{d)} recensitas, sint relatae. At enim vero, cognitionem in hisce causis ad consistoria indubitate spectare, certus sum. Non enim solum consistorium, vt forum delicti considerandum est, sed in *alleg. loco Ord. eccles.* implicite etiam eiusmodi causae sub ecclesiasticis omnino comprehenduntur: Ibi enim generaliter: *Alle ergerliche Sünden an den Lehrern und Zubörern, soviel die Gradus admissionum, und nicht die weltliche Straffe, anbelanget*, et porro *n. 6.* omnia negotia, quae ad status ecclesiastici externi ordinem et directionem pertinent, in *Summa*, was in dem Kirchen-Regiment gute Anordnung und Verbesserung erfordert, consistorii cognitioni, vt subsint, iubetur. Grauius igitur errant iudices seculares, qui, has causas ad consistoria pertinere negantes, trahere illa, ad suum forum moliuntur, praecipue, cum haec res hodie per tot Rescripta Regia decisa sit. Praecipuum quod hanc rem attinet, et cuius

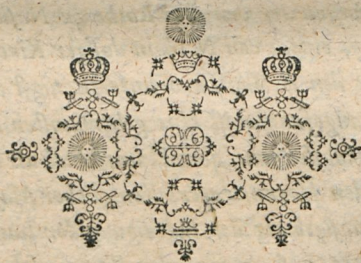
d) Titulo VII. Was Sachen in das Consistorium gehören, in *Cod. Aug.* Tom. I. pag. 636.

ius WERNH. in *Jurispr. ecclesiastica* p. 163. mentionem facere videtur, ad consistorium Viremb. emissum est, ao. 1725. mense Ianuario, sequentis tenoris: *Nachdem aber solche Befehle (erant rescripta, ad quae praefectus quidam, talem casum ad se rapere studens, perperam prouocabat,) dasjenige, was in der Kirche und unter dem Gottesdienste vorgegangen, keinesweges angehen, sondern euch, so viel diesen Fall betrifft, die Cognition allerdings zustebet.* Porro etiam, cum senatus quidam oppidanus eiusmodi excessum, in templo commissum, ad se vocaret, ad idem consistorium, quod hic floret, quodque hanc iurisdictionis suae turbationem aegre ferebat, relatione ad Potentissimum facta, d. 13. Aug. 1755. ita rescriptum est: *Was ihr wegen der von dem Rathe zu N. sich angemessenen Bestrafung, eines, von N. N. in dasiger Kirche verübten Excesses, unter den 16. Junii a. c. unterthanigst einberichtet, und darneben angefragt, ist Uns geborsamster Vortrag geschehen. Allermassen nun, sowohl von Uns, als von Unsers, in Gott ruhenden Herrn Vaters Königlicher Majestet, diese Frage nach Maaßgebung der Erledigung der Landes-Gebrechen, de anno 1661. §. 4. zu allen Zeiten, schon vielfältig decidiret worden, daß die Erörterung und Bestrafung derer, in der Kirchen, beschebenen Verbrechen, und Turbationum sacrorum, lediglich vor die Consistoria gehöre, als hat es dabey nochmabls sein Bewenden, und Wir begehren hiermit, ihr wollet euch in allen künftigen Fallen geborsamst*

darnach achten; quod Rescriptum decisivum, in alio emergente casu, denuo nouissime d. 20. Sept. 1758. confirmatum est, his verbis: *Im übrigen aber bey Unfern, schon zu mehrerennahlen, und insonderheit unterm 13. August 1755. ergangenen Decisio-Befehlen, nach welchen die Erörterung, und Bestrafung derer, in denen Kirchen begangenen Verbrechen, und Turbationum sacrorum, lediglich vor die Consistoria geböret, es schlechterdings verbleiben lassen.*

Wittenberg, Diss., 1756-58

ULB Halle

003 608 042

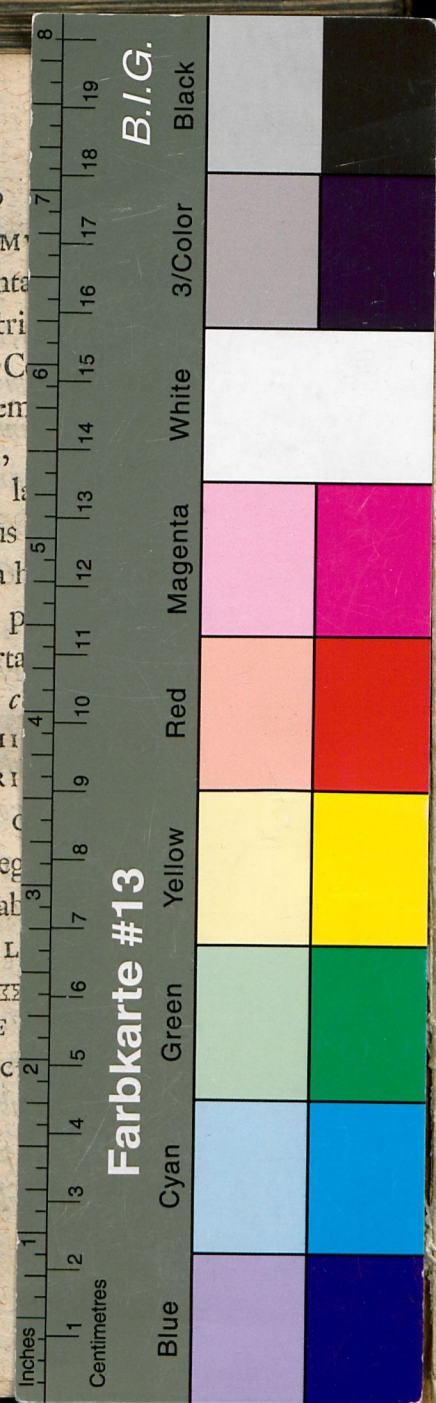
3

Slb

DE 1758 14 257
134

EXCESSIBVS ET DELICTIS
IN
TEMPLIS COMMISSIS
DISSERTATIO INAUGVRALIS
QVAM
PRAESIDE
ANDREA FLORENTE
RIVINO D

POTENTISSIMI POLONIARVM REGIS ET PRINCIPIS
ELECTORIS SAXONIAE CONSILIARIO AVLICO
DIG. VET. PROF. PVBL. ORD. CVRIAE PROVINC
CONSIST. ECCLESIASTICI ITEMQVE SCABINATVS
ET ORDINIS IVRIDICI VITEMB. SENIORE
H. T. DECANO

PRO CONSEQVENDIS
SVMMIS IN VTROQVE IVRE HONORIBVS

DIE DEC. A. S. R. 1758
IN AVDITORIO MAIORI
PVBLICE DEFENDET
AVCTOR
IO. CAROLVS GEBHARD REINHARDVS
VITEMBERGENSIS SAXO

VITEMBERGAE
EX OFFICINA SCHLOMACHIANA

